

๑๐. อนุปปีนมัตถคอุปาตปัญหา ๔๙

พระราชชาติตรัสถามว่า "พระผู้เป็นเจ้านาคเสน แม้พระพุทฺธพจนนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า 'ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ยังมรรคที่ยังไม่เกิดขึ้นแล้วให้เกิดขึ้น' ดังนี้. และตรัสอีกว่า 'ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตได้เห็นมรรคของเก่าทางของเก่า อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย มีแล้วในปางก่อนเสด็จดำเนินแล้วเนื่อง ๆ.' พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ถ้าว่าพระตถาคตเป็นผู้ยังมรรคที่ยังไม่ได้เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น, ถ้าอย่างนั้น พระพุทฺธพจนที่ว่า 'ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราได้เห็นมรรคของเก่า ทางของเก่า ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย มีแล้วในกาลก่อน เสด็จดำเนินแล้วเนื่อง ๆ' ดังนี้ นั่นผิด. ถ้าว่าพระตถาคตตรัสแล้วว่า 'พระตถาคตได้เห็นมรรคของเก่า ทางของเก่า ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย มีแล้วในก่อนเสด็จดำเนินแล้วเนื่อง ๆ,' ถ้าอย่างนั้น พระพุทฺธพจนที่ว่า 'ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้กระทำมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น' ดังนี้ แม่นั้นก็ผิด. ปัญหาแม่นี้สองเงื่อน มาถึงพระผู้เป็นเจ้าแล้ว, พระผู้เป็นเจ้าพึงแก้ไขขยายให้แจ่มชัดเกิด."

พระเถระเจ้าทูลว่า "ขอถวายพระพร แม้พระพุทฺธพจนนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้วว่า 'ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ยังมรรคที่ยังไม่เกิดขึ้นแล้วให้เกิดขึ้น' ดังนี้. และตรัสอีกว่า 'ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราได้เห็นมรรคของเก่า ทางของเก่า อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย มีแล้วในปางก่อน เสด็จดำเนินแล้วเนื่อง ๆ' ดังนี้. แม้คำทั้งสองนั้น กล่าวโดยสภาวะที่เดียว. พระตถาคตทั้งหลายแต่ปางก่อน อันตรธาน ไม่มีใครจะสั่งสอน มรรคชื่อว่าอันตรธานแล้ว, พระตถาคตนั้น เมื่อพิจารณาด้วยพระจักขุ คือ ปัญหาได้ทรงเห็นมรรคนั้น ซึ่งชำระแล้ว ทрудโทรมแล้ว รกแล้ว อันมือปิดแล้ว กำบังแล้ว ไม่เป็นที่สัจจกร อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย แต่ปางก่อนได้เสด็จดำเนินเนื่อง ๆ แล้ว, เพราะเหตุนั้น พระองค์จึงตรัสแล้วว่า 'ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราได้เห็นมรรคของเก่า ทางของเก่าอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายมีแล้วในปางก่อน เสด็จดำเนินเนื่อง ๆ แล้ว' ดังนี้. พระตถาคตทั้งหลายแต่ปางก่อน อันตรธาน ไม่มีใครจะสั่งสอน พระตถาคตได้ทรงกระทำแล้วซึ่งทางอันชำระทрудโทรมแล้ว อันมือปิดแล้ว กำบังแล้ว ให้เป็นที่สัจจกรในกาลนี้ เพราะเหตุใด, เพราะเหตุนั้น พระองค์จึงตรัสแล้วว่า 'ดูก่อนภิกษุทั้งหลายพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ยังมรรคที่ยังไม่เกิดแล้วให้เกิดขึ้น' ดังนี้."

ขอถวายพระพร ในโลกนี้ แก้วมณี ซ่อนอยู่ในระวางยอดภูเขาเพราะพระเจ้าจักรพรรดิ อันตรธานเสีย, มณีรัตนะนั้น ย่อมเข้าถึงด้วยความปฏิบัติชอบ ของพระเจ้าจักรพรรดิองค์อื่นอีก; มณีรัตนะนั้น จะว่าพระเจ้าจักรพรรดินั้นสร้างขึ้นแล้ว คือ ให้เกิดขึ้นแล้วบ้างหรือเป็นไฉน?"

ร. "หากมิได้ พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า มณีรัตน์นั้นตั้งอยู่โดยปกติ, ก็แต่ว่ามณีรัตน์นั้น เกิดขึ้นแล้ว เพราะ พระเจ้าจักรพรรดินั้น."

ถ. "ขอถวายพระพร มณีรัตน์นั้น เกิดขึ้นแล้ว เพราะพระเจ้าจักรพรรดินั้น ฉันทิ, พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อพิจารณาด้วยจักขุ คือ ปัญญา ยังมรรคเป็นที่ไปยังพระนิพพานมีองค์แปด ตั้งอยู่โดยปกติ อันพระตถาคตทั้งหลาย มีแล้วแต่ปางก่อน ทรงประพาศสืบมาแล้วเมื่อไม่มีใครจะสั่งสอน ชำรุดแล้ว ทрудโทรมแล้ว รกแล้ว อันมีตปิดแล้ว กำบังแล้ว ไม่เป็นที่สัจจรร ให้เกิดขึ้นแล้ว ได้กระทำมรรคนั้นให้เป็นที่สัจจรร ฉันทินั้นนั่นแล; เพราะเหตุนั้น พระองค์จึงตรัสแล้วว่า 'ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ยังมรรคที่ยังไม่เกิดขึ้นแล้วให้เกิดขึ้น' ดังนี้."

อีกนัยหนึ่ง มารดาซึ่งบุตรมีอยู่นั้นเทียว ให้เกิดแต่กำเนิดแล้วอันโลกยกออกมาว่า ชนิกา ฉันทิ, พระตถาคต ทรงพิจารณาด้วยจักขุคือปัญญา ยังมรรคมีอยู่นั้นเทียว ชำรุดแล้ว ทрудโทรมแล้ว รกแล้ว อันมีตปิดแล้ว กำบังแล้ว ไม่เป็นที่สัจจรร ให้เกิดขึ้นแล้ว ได้กระทำมรรคนั้นให้เป็นที่สัจจรรแล้ว ฉันทินั้นนั่นเทียว; เพราะเหตุนั้น พระองค์จึงตรัสว่า 'ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ยังมรรคที่ยังไม่เกิดขึ้น' ดังนี้."

อีกประการหนึ่ง บุรุษไร ๆ เห็นภักษะอย่างใดอย่างหนึ่งที่หายไป, ชนยอมกล่าวว่า 'ภักษะนั้น อันบุรุษนั้นให้เกิดขึ้นแล้ว' ฉันทิ, พระตถาคต เมื่อทรงพิจารณาด้วยจักขุคือปัญญา ยังมรรคมีอยู่นั้นเทียว ชำรุดแล้ว ทрудโทรมแล้ว รกแล้ว อันมีตปิดแล้ว กำบังแล้ว ไม่เป็นที่สัจจรร ให้เกิดขึ้นแล้ว ได้กระทำมรรคนั้นให้เป็นที่สัจจรรแล้ว ฉันทินั้นนั่นแล; เพราะเหตุนั้น พระองค์จึงตรัสแล้วว่า 'ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ยังมรรคที่ยังไม่เกิดขึ้นแล้วให้เกิดขึ้น' ดังนี้."

อีกประการหนึ่ง บุรุษไร ๆ ชำระป่าแล้ว เปิดเผยพื้นที่, ชนยอมกล่าวว่า 'พื้นนั้นของบุรุษนั้น' ก็แต่ว่าพื้นนั้นอันบุรุษนั้นมิได้ให้เป็นไปแล้ว บุรุษนั้นชื่อว่า ภูมิตามิโก เจ้าของแห่งพื้น เพราะกระทำพื้นนั้นให้เป็นเหตุ ฉันทิ, พระตถาคตทรงพิจารณาด้วยจักขุคือปัญญา กระทำมรรคมีอยู่นั้นเทียว ชำรุดแล้ว ทрудโทรมแล้ว รกแล้ว อันมีตปิดแล้ว กำบังแล้ว ไม่เป็นที่สัจจรร ให้เกิดขึ้นแล้ว ได้กระทำมรรคนั้นให้เป็นที่สัจจรรแล้ว ฉันทินั้นนั่นเทียวแล; เพราะเหตุนั้น พระองค์จึงตรัสแล้วว่า 'ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ยังมรรคที่ยังไม่เกิดขึ้นแล้วให้เกิดขึ้น' ดังนี้."

ร. "ดีละ พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า นาคเสน ข้อมวิสัยปัญหาอัน สม
อย่างนั้น, ข้าพเจ้ายอมรับรองอย่างนั้น."